

برنامه‌ریزی تفرجگاههای پیرامون شهرها با تأکید بر گردشگری سلامت.

مطالعه موردی: چشمه آبگرم تودلویه

اعظم صفرآبادی^{۱*}، علی احمدپور^۲

^۱ استادیار بخش مدیریت جهانگردی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
^۲ کارشناسی‌ارشد برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
تاریخ دریافت: ۹۵/۱۱/۷؛ تاریخ پذیرش: ۹۶/۳/۹

چکیده

توسعه شهری و پیچیدگی‌های معضلات زیست محیطی، موجودیت تفرجگاهها و گسترش آنها را اجتناب ناپذیر کرده است. توسعه شهری پایدار منشاء بسیاری از جنبش‌های بازگشت به طبیعت بوده است. این بازگشت در قالب گردشگری می‌تواند تحول و پایداری مناطق را منجر شود. ایجاد محورهای گردشگری پیرامون شهرها و روستاها از روش‌های احیای فضاهای اجتماعی و اقتصادی است که در قالب مناطق اکوتوریسمی یا روستاهای نمونه گردشگری مدنظر است و در روند جهان شهری شدن، می‌تواند رابطه فراموش شده انسان و طبیعت را برقرار نمایند؛ امروزه فشار کاری، خستگی جسمی، امراض جلدی و ... سلامت انسان‌ها را تهدید می‌کند و انسان‌ها برای حفظ، بهبود و حصول مجدد سلامت جسمی و ذهنی به گردشگری سلامت روی آورده‌اند. آب‌های درمانی و چشمه‌های آبگرم ظرفیت جذب و توسعه گردشگری را در همه فصول سال دارند. اکثر چشمه‌های آبگرم در نقاط روستایی و پیرامون شهرها قرار دارند؛ بنابراین، به عنوان مقصد گردشگری سلامت، حایز اهمیت هستند. استان هرمزگان با موقعیت اقلیمی، جغرافیایی و دارا بودن چشمه‌های آبگرم متعدد، قابلیت مطرح شدن به عنوان منطقه ویژه گردشگری سلامت را دارد. هدف تحقیق برنامه‌ریزی تفرجگاههای گردشگری پیرامون شهرها و شناسایی عوامل کششی گردشگران به چشمه آبگرم تودلویه است. جامعه آماری متولیان گردشگری شهرستان بستک و حجم نمونه ۳۵ نفر تعیین شده است. داده‌ها با استفاده از روش پراونگ تحلیل و مقایسه بین عیار گردشگری و عیار بهره‌وری از لحاظ ارزش گردشگری انجام شد. مقایسه مقادیر حاکی است، عیار زیبایی ۰/۷۳، عیار علمی ۰/۸۹، عیار فرهنگی ۰/۴۳ و عیار اقتصادی ۰/۵۹ امتیازها را به دست آورده‌اند. نتایج نشان می‌دهد علی‌رغم امتیاز بالای عیارهای علمی و زیبایی، عیار اقتصادی امتیاز مناسب را کسب نکرده است و از توان‌های طبیعی تفرجی درمانی چشمه آبگرم تودلویه برای جذب گردشگر و درآمدزایی محلی، فعالیت قابل قبول انجام نشده است. ارزیابی میزان و کیفیت بهره‌وری تفرجگاه آبگرم تودلویه با امتیاز ۰/۲۱ و ۰/۱۱ نشان از جایگاه پایین زیرساخت‌های گردشگری محدوده است.

واژه‌های کلیدی: تفرجگاه، گردشگری سلامت، چشمه آبگرم، تودلویه، بستک

مقدمه

بودن ارزش‌ها و ویژگی‌های یاد شده می‌تواند بافت مناطق پیرامونی خود را متحول کند. این تحول در گرو توجه به تفرجگاههای پیرامونی است که در قالب مناطق اکوتوریسمی یا روستاهای نمونه مورد توجه هستند (کاوایان‌پور و اسماعیلی، ۱۳۸۱: ۱۱۵). در جهان معاصر شهرنشینی و تمرکز گسترده‌ی جمعیت، امراض جلدی و فشار کاری، خستگی جسمی عضلانی و بسیاری از موارد دیگر سلامت انسان‌ها را در معرض تهدید قرار داده است. به همین دلیل انسان‌ها برای درمان و بازیابی سلامت

تفکر توسعه شهری پایدار منشاء بسیاری از جنبش‌های بازگشت به طبیعت توسط انسان شهری بوده است. این بازگشت می‌تواند در قالب گردشگری به تحولات و توسعه پایدار در مناطق منجر شود. ایجاد محورهای گردشگری در پیرامون شهرها و روستاها می‌تواند به‌عنوان یکی از روش‌های احیای فضاهای اجتماعی و اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد. محورهای گردشگری در صورت دارا

نیز با توجه به موقعیت خاص اقلیمی و جغرافیایی خود و دارا بودن چشمه‌های آبگرم متعدد قابلیت مطرح شدن را به عنوان یکی از مناطق ویژه در گردشگری سلامت دارد. مهم‌ترین چشمه‌های آبگرم استان عبارتند از: چشمه آبگرم گنو، لشتان، چاه احمد، سایه خوش، بادون، آسک، ملایجی، چارک حاجی‌آباد، فاریاب، فتویه، تودلویه، مجموعه چشمه‌های خورگو، چشمه آبگرم خورگو، سرخان، کشکو، نیان، ده‌شیخ و چستانه. لازم به ذکر است که آب گرم‌های دیگری نیز در استان ذکر شده است. از قبیل آبگرم شمس در بندر لنگه، آبگرم بزرگ (بی‌بی) در بخش فین، روستای پشت تنگ، آبگرم کهور، آبگرم لای بیشه و آبگرم تنخواه در غرب بندرعباس (محیط زیست استان هرمزگان و محیط زیست جهان: ۱۳۸۷: ۶۵). با توجه به پتانسیل موجود، بهره‌برداری از این ظرفیت‌ها نیازمند برنامه‌ریزی است. در این راستا این پژوهش با شناسایی نقاط ضعف و قوت این تفرجگاهها و عوامل کششی گردشگران، برنامه‌ریزی تفرجگاههای گردشگری پیرامون شهری با تأکید بر گردشگری سلامت در چشمه آبگرم تودلویه و آرایه راهکارهایی برای بهبود و توسعه گردشگری در این منطقه را مورد بررسی قرار داده است.

پرسش‌های تحقیق

- وضعیت امکانات و زیرساخت‌های تفرجگاه پیرامون شهری چشمه آبگرم تودلویه چگونه است؟
- ظرفیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری سلامت در منطقه مورد مطالعه کدام‌اند؟

پیشینه پژوهش

گردشگری سلامت سهم بالایی از درآمدهای نظام سلامت را در برخی از کشورها به خود اختصاص داده است مطالعات ارائه شده در ارتباط با گردشگری سلامت به خصوص چشمه‌های آبگرم است: کاوسی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان برآورد ارزش تفریحی تفرجگاهها با استفاده از رهیافت دو مرحله‌ای هگمن، میانگین تمایل به پرداخت

خود، به گردشگری سلامت که یکی از شاخه‌های جدید در گردشگری است، روی آورده‌اند. گردشگری سلامت، سفری سازمان‌یافته از محیط زندگی فرد به مکان دیگر است که به منظور حفظ بهبود و دستیابی مجدد به سلامت جسمی و روحی فرد صورت می‌پذیرد (کاریرا و بریجز^۱، ۲۰۰۸: ۶۸). آب‌های درمانی یکی از شاخه‌های گردشگری سلامت است که نه تنها در سطح جهان بلکه در ایران نیز دارای محدودیت مکانی است. آب‌های درمانی تنها مکان‌هایی هستند که ظرفیت جذب و توسعه گردشگر را در تمام فصول سال دارند. در ایران بیش از ۴۷۲ چشمه آبگرم و معدنی وجود دارد که هر کدام ترکیبات، اثرات و استانداردهای خاص خود را دارند (<http://tourismscience.ir/>). امروزه گردشگری به عنوان صنعتی جذاب و رو به رشد مورد توجه است، به ویژه گردشگری سلامت که با روح و جسم گردشگران در ارتباط است. گردشگری سلامت نوعی از گردشگری است که به منظور حفظ، بهبود و حصول مجدد سلامت جسمی و ذهنی فرد انجام می‌شود. با توجه به افزایش فشارهای روزمره فردی و اجتماعی این نوع گردشگری جایگاه ویژه‌ای در انواع دیگر گردشگری پیدا کرده است (نهرستد^۲، ۲۰۰۸: ۱۱۴). گردشگری چشمه‌های آبگرم یکی از زیر مجموعه‌های گردشگری سلامت و پیشگیرانه است که جایگاه آن با توجه به اهداف و نوع درمان در یافتی در زمان بازدید از چشمه‌های آبگرم می‌تواند بین گردشگری پزشکی و تندرستی باشد (نیل و ریبنز^۳، ۲۰۰۵: ۲۰۴).

از آن جایی که گردشگران به دنبال تخلیه استرس و تمدد اعصاب خود از کارهای روزمره هستند، انتخاب چشمه‌های آبگرم یکی از اولویت‌های آنهاست. از سوی دیگر اکثر چشمه‌های آبگرم در نقاط روستایی و پیرامون شهرها قرار دارند؛ بنابراین، در پی انتخاب چشمه‌های آبگرم به عنوان مقصد گردشگران سلامت، بررسی و برنامه‌ریزی برای تفرجگاههای بین شهری امری ضروری و با اهمیت است. استان هرمزگان

1. Carrera, Bridges
2. Nahrstedt
3. McNeil & Ragins

این رو، نیازمند شناخت الگوی توسعه است. در این مقاله با بهره‌گیری از چرخه حیات باتلر، الگوی توسعه گردشگری سلامت در چهار مرحله اکتشاف، درگیری، توسعه و تثبیت تبیین شده و سپس شاخص‌های امکانات فیزیکی، تسهیلات عمومی، خدمات درمانی، نیروی انسانی و محل استقرار محوطه‌های آبگرم با کمک کارشناسان سلامت هر منطقه ارزیابی شده است. حنیفه‌زاده‌اصل و همکاران (۱۳۹۴)، روند تغییرات پارامترهای کمی و کیفی چشمه‌های آبگرم معدنی شهر توریستی سرعین را بررسی کرده‌اند. ایشان معتقدند چشمه‌های آب معدنی شهر سرعین نقش مهمی در تأمین منابع آب و همچنین رونق اقتصادی و جذب گردشگری منطقه دارد. نتایج پژوهش حاکی است اکثر چشمه‌ها دارای آبدهی با روند منفی معنی‌دار و به عبارتی کاهش آبدهی مواجه هستند. از نظر دمای چشمه‌ها ۳ چشمه افزایش دما، ۲ چشمه کاهش دما و سایر چشمه‌ها فاقد روند دمایی بوده‌اند. تندیس و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان تحلیل استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم پایدار در تفرجگاه‌های پیرامون شهری معتقدند سرعت نوآوری‌های فناورانه سبب شکل‌گیری تحولات اجتماعی و پدیدار شدن اوقات فراغت به عنوان یکی از نیازمندی‌های اساسی شده است. که توسعه صنعت گردشگری و تفرجگاه‌های پیراشهری به عنوان مقاصد گردشگری در مقیاس خرد را در پی داشته باشد. دینگ^۱ (۲۰۰۷) به بررسی نقش و اهمیت چشمه‌های آبگرم در رونق گردشگری تایوان پرداخته است. در این پژوهش با استفاده از روش (IPA) به ارزیابی اولویت‌های مورد توجه گردشگران در انتخاب مکان‌های گردشگری پرداخته است که از جمله این اولویت‌ها کیفیت خدمات و رضایت گردشگران از عملکرد نهادهای اجرایی است و این امر مدیران را در دستیابی به مزیت‌های رقابتی تاثیرگذار بر جذب گردشگران آشنا می‌سازد. ریتز^۲ (۲۰۰۹) به مطالعه نقش چشمه‌های آبگرم در گردشگری داخلی و

سالانه بازدیدکنندگان بوستان محتشم شهر رشت را برآورد کرده‌اند و عامل‌های مؤثر بر تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان از عامل‌های مؤثر بر میزان تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان تفکیک شده است. نتایج پژوهش نشان داد ارزش تفریحی سالانه بوستان ییاد شده بیش از ۸۵۶ میلیون ریال است. موحد و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی تفرجگاه‌های گردشگری پیرامون کلان شهر اهواز را ارزیابی و مطالعه کرده‌اند. پژوهش مذکور با هدف بررسی جایگاه تفرجگاهی مال‌آقا برای شهر اهواز تدوین شده است و سه الگوی تعیین حوزه نفوذ گردشگاهی کلانشهرها (الگوی حد نهایی حوزه گردشگاهی کلان شهرها، الگوی رابرت و الگوی مسافت استاندارد) بررسی شده است و با واقعیت‌های موجود بین شهر اهواز و تفرجگاه مال‌آقا تطابق داده شده است. نتایج حاکی است که سه مدل فوق به دلیل طولانی بودن مسیر اهواز تا مال‌آقا، کاربردی برای بررسی تعیین حوزه گردشگاهی شهر اهواز را ندارند. علیزاده‌ثانی و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در چشمه‌های آبگرم استان مازندران، معتقدند گردشگری سلامت با روح و جسم گردشگران در ارتباط است و نوعی از گردشگری است که به منظور حفظ، بهبود و حصول مجدد سلامت جسمی و ذهنی فرد انجام می‌شود و استان مازندران با وجود طبیعت بکر، آب و هوای مطبوع و چشمه‌ها و آب‌گرم‌های طبیعی در گردشگری سلامت نقش به‌سزایی را ایفا می‌کند. در این تحقیق، عوامل انگیزشی از دو بعد رانشی و کششی بررسی شده است. یافته‌ها بیانگر تفاوت معناداری بین میانگین عوامل رانشی (۳/۱۶) و کششی (۲/۹۷) است. گل‌شیری‌اصفهانی و همکاران (۱۳۹۳)، در مطالعه‌ای تبیین چرخه الگوی توسعه گردشگری سلامت در مناطق روستایی ایران را بررسی کرده و معتقدند امروزه به گردشگری سلامت به ویژه گردشگری آبگرم توجه شایانی می‌شود. بسیاری از این چشمه‌ها در مناطق روستایی واقع شده‌اند که نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی فضایی برای بهره‌برداری مناسب هستند؛ از

1. Deng

2. Rätz

مورد توجه برنامه‌ریزان چشمه‌های آبگرم برای گردشگران مسن قرار گیرد. کتسونی^۳ و همکاران (۲۰۱۴)، به بررسی گردشگری پزشکی با استفاده از ICT در یونان پرداخته‌اند. و با استفاده از تجزیه و تحلیل توصیفی و رگرسیون لجستیک به این نتیجه رسیدند که گردشگری پزشکی در یونان به دلیل توانایی زیرساخت‌های این کشور می‌تواند منبع مهم درآمد ملی محسوب شود. زوو و هوو^۴ (۲۰۱۳) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی توسعه گردشگری سلامت در چشمه‌های آبگرم لوشان، توسعه صنعت گردشگری چشمه‌های آبگرم در چین را عرصه جدید بازاریابی گردشگری است که رقابتی نوآورانه به همراه توسعه استانداردهای عرضه و تقاضا در گردشگری می‌تواند درآمدزایی و اشتغال محلی را متحول کند. برستین^۵ و همکاران (۲۰۱۶) به بررسی گردشگری پزشکی در دریای مرده پرداخته‌اند. در این پژوهش حساسیت‌های ناشی از گرده‌های موجود در هوا بررسی شده است و این که شیوع حساسیت‌ها در بین گروه‌های مختلف جنسی و سنی به چه صورت است. و فصل مناسب برای سفر به این مکان با توجه به کمترین حساسیت در بین افراد و گروه‌های سنی مختلف ژوئن-اوت و نوامبر و فوریه است. میگان^۶ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان شناسایی مکان‌های با قابلیت زمین گرمایی و توسعه گردشگری به بررسی جزایر وایمانگ، کوراکو و اوراکی در نیوزیلند پرداخته است. وی معتقد است پدیده چشمه‌های آبگرم، آب فشان، استخرهای گل و رسوبات معدنی موجود در این جزایر نقش ارزنده در گسترش گردشگری سلامت دارد. با این حال شرایط و مدیریت جریان گردشگری و نیز زیرساخت‌ها و امکانات مورد نیاز در این جزایر در سطح بسیار ضعیف قرار دارد. با وجود افزایش محبوبیت گردشگری سلامت در دهه‌های گذشته، تحقیقات داخلی محدودی جنبه برنامه‌ریزی برای تفرجگاه‌های بین شهری و نقش آن در توسعه گردشگری سلامت را

بین‌المللی ژاپن پرداخته است. فعالیت‌های آتشفشانی گسترده در جزایر ژاپن باعث شده این کشور یکی از بزرگترین مقاصد گردشگران برای چشمه‌های آبگرم باشد. در کشور ژاپن طی قرن‌ها حمام کردن در چشمه‌های آبگرم شکل اصیلی از گذران اوقات فراغت بوده و نیز نوعی عبادت و سفر معنوی برای به دست آوردن آرامش ذهنی بوده است. این عوامل در کنار سایر جاذبه‌ها می‌تواند به جذب گردشگران داخلی و بین‌المللی در ژاپن اثرگذار باشد. لاواتا^۱ (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی بازسازی مکان‌های باستانی جهت توسعه صنعت گردشگری پرداخته است وی معتقد است چشمه آبگرم در منطقه باستانی کلرادو می‌تواند در عرضه جاذبه‌های گردشگری به صورت تلفیقی و علمی اثرگذار باشد و ساخت و سازهای جدید در مناطق باستانی باید با در نظر گرفتن معیارهایی همچون اصالت، قدرت انطباق با سابقه باستانی و قابل پذیرش بودن برای مردم به گونه‌ای که فضای باستانی را به شکل منفی متأثر نکند، باید برنامه‌ریزی شود. چن^۲ و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان تقسیم‌بندی خدمات تأثیرگذار در جذب گردشگران مسن به چشمه‌های آبگرم، اکثر کشورها با پدیده پیری جمعیت روبرو هستند از سویی بازار گردشگری چشمه‌های آبگرم و گردشگری سلامت روز به روز در حال رونق و گسترش است. توجه به بازار کثیر گردشگران مسن و علاقه آن‌ها برای مراجعه به مکان‌هایی که خدمات تفریحی و سلامتی را همزمان ارائه نماید، باعث می‌شود مزیت نسبی جهت سرمایه‌گذاری متناسب برای ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز این قشر از جامعه نسبت به سایر اقشار بیشتر مورد توجه قرار گیرد، اما نتایج حاکی است این امر مورد توجه مدیران و برنامه‌ریزان مکان‌های گردشگری قرار ندارد. بنابراین، اهدافی همچون: درمان و ارتقاء سلامت، یادگیری ذهنی، استفاده از منابع گردشگری منحصر به فرد، طب مکمل، آرامش، رژیم غذایی سالم و فعالیت‌های اجتماعی از جمله مواردی است که باید

3. Katsoni
4. Zou & Hu
5. Bernstein
6. Migoñ

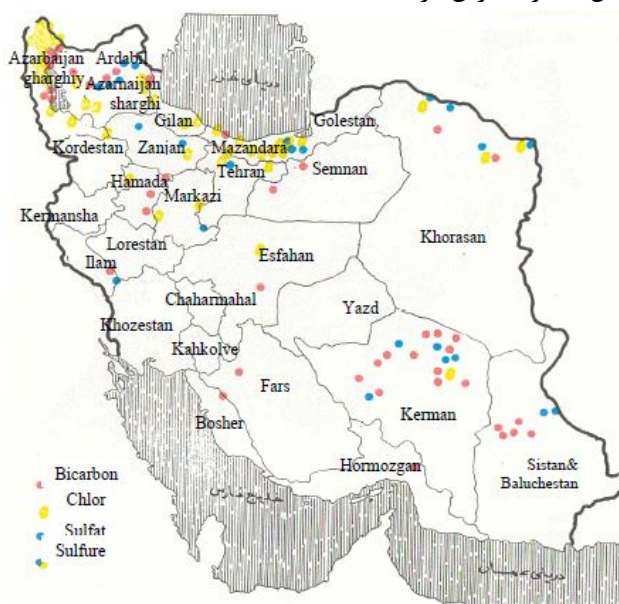
1. Lovata
2. Chen

ماگمایی مذاب درون زمین هستند که با تظاهرات آتشفشانی در ارتباط هستند. غالب آب‌های موجود در طبیعت از دسته آب‌های با منشأ خارجی هستند. تعداد بسیار کمی از آن‌ها دارای منشأ عمقی هستند. (ج) منشأ مخلوط: منشأ برخی از آب‌های معدنی موجود از نوع مخلوط سطحی و عمقی است (همان، ۳-۵). زلزله در موجودیت چشمه‌ها مؤثر است. بسیاری از چشمه‌ها در اثر زلزله از بین رفته‌اند و در مقابل چشمه‌هایی نیز بر اثر زلزله ایجاد شده‌اند (کردوانی، ۱۳۷۴: ۲۲). چشمه‌ها غالباً به طور مترقبه پس از طی راهی در مناطق چین خورده و جابه جا شدن طبقات زمین در نقاط مختلف از زمین خارج می‌شوند. برخی در جریان عملیات ساختمانی و پی کنی در زمین ظاهر شده‌اند و یا با حفر چاه به طور خود به خود از زمین خارج می‌شوند (غفوری، ۱۳۶۶: ۶). یکی از قدیمی‌ترین اشکال گردشگری سلامت، گردشگری اسپاست است که در طول تاریخ تحت تأثیر مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی قرار داشته است (ایرلی و همکاران، ۲۰۱۱: ۵۲). این کلمه به مکانی دارای آب‌های معدنی و گرم که پذیرای گردشگران برای استراحت و درمان است، تعریف می‌شود (لوورسید، ۱۹۹۸: ۵۸).

مطالعه کرده‌اند. به این ترتیب، مطالعات در دنیا و ایران بیشتر بر حوزه خاصی از گردشگری سلامت (گردشگری درمانی/ پزشکی) و آن هم در نواحی شهری تأکید داشته‌اند. از سویی بسیاری از مطالعات انجام شده در مورد مقصد آبگرم در ایران به کیفیت آب و ماهیت درمان ارائه شده در چشمه‌های آبگرم و معدنی پرداخته است؛ بنابراین، مطالعات در این زمینه محدود است و تحقیق حاضر از جهت بررسی نقش تفرجگاههای بین شهری در توسعه گردشگری سلامت به نوبه خود کار جدیدی است.

مبانی نظری

چشمه‌های معدنی: به‌طور کلی، آب‌های معدنی گرم و سرد دارای سه منشأ سطحی، عمقی و مخلوط هستند: الف) منشأ سطحی: این دسته دارای منشأ خارجی بوده که به داخل زمین نفوذ کرده و حتی تا عمق زیاد پایین رفته و در این جریان تغییراتی در ترکیبات شیمیایی آب حاصل می‌شود و آب در یک شاخه صعودی به طرف بالا جریان پیدا می‌کند (غفوری، ۱۳۶۶: ۲). ب) منشأ عمقی: آب‌های عمقی، سنتز یا بکر از دسته آب‌هایی هستند که از اعماق بسیار زیاد زمین منشأ گرفته‌اند حاصل بخار آخرین مرحله

شکل ۱: پراکنش چشمه‌های آب معدنی در ایران (مأخذ: ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۶)

گردشگری سلامت: اغلب گردشگران سلامت به منظور بهره‌برداری از امکانات طبیعی چشمه‌های آبگرم، آب معدنی، استفاده از لجن درمانی در کنار سواحل دریاها و دریاچه‌ها، هوای صاف و پاکیزه مناطق بکر کوهستان و به دست آوردن گیاهان دارویی اقدام سفر می‌کنند (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۸۴: ۶۹). این افراد برای استفاده از تغییر آب و هوا، استفاده از آب‌های معدنی، گذران دوره نقاهت و معالجه اقدام به مسافرت می‌کنند (رضوانی، ۱۳۷۷: ۱۹). انسان از دیرباز به خواص آب‌های معدنی برای شفای بیماری‌های پوستی، مفصلی و تأثیر آب و هوا در تسکین آلام روحی و روانی پی برده است (محلّاتی، ۱۳۸۰: ۱۲). آب‌هایی که بر اثر شکست و یا لغزش زمین و معمولاً در کنار کوه‌های آتشفشان، از اعماق زمین بیرون می‌جهد به سبب داشتن اجزای رادیواکتیو، گوگرد و املاح معدنی گوناگون، جنبه درمانی دارند و تا پیش از تحولات صنعت دارو سازی، گروه‌های مرفه طبقات اجتماعی را برای درمان به سوی خود جلب می‌کرده است (رضوانی، ۱۳۷۷: ۹۵). منابع آب معدنی تبدیل به جاذبه مشترکی در مناطق داری این پتانسیل شده است و از موارد کاربردی منابع جغرافیایی و مدیریت زیست محیطی به شمار می‌آید (Kent, 2002: 351). چشمه‌های آب معدنی و آبگرم به عنوان یک تفرجگاه گردشگری درمانی و تمدد اعصاب اهمیت ویژه‌ای دارند و گردشگران زیادی را به خود جذب می‌کند (قادری، ۱۳۸۳: ۱۰۸). آب‌های معدنی و چشمه‌های آبگرم می‌توانند جدای از جاذبه‌های گردشگری، به عنوان راه حل مؤثر در کاهش هزینه‌های درمانی به حساب آیند. چشمه‌های آبگرم به عنوان سرمایه‌ای گرانبها در جهانگردی، تفریح و بخش‌های فرهنگی و محیطی به حساب می‌آیند و در جوامع و سیاست‌گذاری‌ها باید به عنوان منبع مناسب درمان افراد سالمند و نیز تفرج جوانان مدنظر باشد (وارثی و فتحی، ۱۳۸۷: ۴۴). بر اساس تعریف سازمان جهانی گردشگری (WTO)، گردشگری سلامت عبارت است: استفاده از خدماتی که به بهبود یا افزایش سلامتی و افزایش روحیه فرد (با استفاده از آب‌های درمانی،

آب‌هوا یا مداخلات پزشکی) منجر می‌شود و در مکانی خارج از محل سکونت فرد که بیش از ۲۴ ساعت است به طول می‌انجامد. وقتی از سلامت و سلامتی سخن به میان می‌آید می‌توان به شیوه‌های مختلفی آن را تعریف نمود. سازمان بهداشت جهانی، سلامتی را تنها نبود بیماری یا ضعف نمی‌داند بلکه آن را حالت کامل جسمی، روانی و اجتماعی بیان می‌کند که شامل هر دو عنصر سلامت روانی و جسمی است (استیونز^۱، ۲۰۰۸: ۱۱۱). بر اساس این تعریف، گردشگری سلامت؛ سفری است که به منظور درمان بیماری‌های روحی و جسمی و انجام نوعی از عمل‌های جراحی به دهکده‌های سلامت و اسپاها (مراکز آبگرم و معدنی) انجام می‌شود تا از این طریق از سلامت کامل اطمینان یافته و کیفیت مطلوب زندگی حفظ گردد (شیخ‌الاسلامی و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۱)؛ بنابراین، گردشگری سلامت را می‌توان به گردشگری درمانی، گردشگری صحت و گردشگری پیشگیرانه تقسیم‌بندی نمود: گردشگری درمانی: سفر برای درمان خاص یا عمل در بیمارستان‌ها یا مراکز درمانی خارج از کشور مبدأ (با میانگین اقامت ۲ هفته) است (هیره‌شه^۲، ۲۰۰۲: ۷۲).

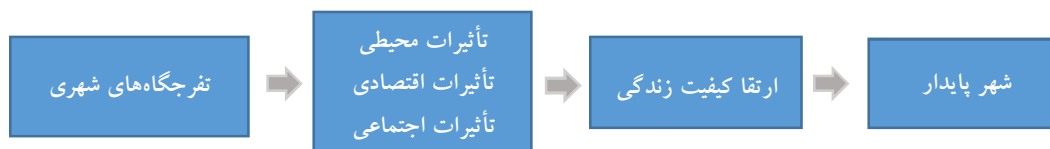
گردشگری صحت یا تندرستی: که به آن گردشگری شفا بخش نیز گفته می‌شود. در این نوع گردشگری از امکانات طبیعت (آب‌های معدنی، دریاچه‌های نمک، لجن‌های طبی، شنزارهای رادیو اکتیو، حمام‌های گیاهی، خورشید و آب و هوا و مانند آن) استفاده می‌شود. بیماران (گردشگران) با هدف درمان یا رفع نارسایی جسمی سفر کرده و ممکن است تا ماه‌ها در مقصد بمانند؛ همچنین بیمارانی که دوره نقاهت خود را می‌گذرانند، نیز با استفاده از برنامه مراقبتی که پزشک معالج در نظر می‌گیرد می‌توانند با استفاده از امکانات طبیعت، بهبود خود را تسریع بخشند (هیره‌شه، ۲۰۰۲: ۵۸). گردشگری پیشگیرانه: در این نوع گردشگری استفاده از انواع منابع طبیعی مدنظر است و هدف از سفر، مشابه گردشگری صحت

1. Stevens
2. Harahsheh

موجودیت طیفی از منابع تفرجگاهی و گسترش آن‌ها را اجتناب ناپذیر کرده است (محمودی و دانه‌کار، ۱۳۸۶: ۵۴). تفکر توسعه شهری پایدار منشاء بسیاری از جنبش‌های بازگشت به طبیعت توسط انسان شهری بوده است. این بازگشت می‌تواند در قالب گردشگری به تحولات و توسعه پایدار در مناطق منجر شود. ایجاد محورهای گردشگری در پیرامون شهرها و روستاها می‌تواند به عنوان یکی از روش‌های احیای فضاهای اجتماعی و اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد. محورهای گردشگری در صورت دارا بودن ارزش‌ها و ویژگی‌های یاد شده می‌تواند بافت مناطق پیرامونی خود را متحول کند. این تحول در گرو توجه به تفرجگاه‌های پیرامونی است که در قالب مناطق اکوتوریسمی یا روستاهای نمونه مورد توجه هستند (کاوین‌پور و اسماعیلی، ۱۳۸۱: ۱۰۹). مناطق پیرامونی کلان شهرها به عنوان مکان‌های اصلی و تفریحی برای شهروندان و گردشگران ورودی به این کلان شهرها کاربرد می‌یابند. کاربرد مناطق پیرامونی بیشتر گذران اوقات فراغت و رفع خستگی برای شهروندان است. این مناطق در روند جدید شهرنشینی و جهان شهری شدن، می‌توانند رابطه فراموش شده انسان و طبیعت را برقرار کنند؛ زیرا هر روز بیش از پیش شاهد گسترش تمایلات شهروندان برای مسافرت در تعطیلات آخر هفته و فرار از زندگی ماشینی و یکنواخت هستند (نهرلی و رضایی، ۱۳۷۵: ۵۳).

است با این تفاوت که افراد، ناراحتی یا بیماری خاصی ندارند بلکه در واقع، از بروز بیماری و ناراحتی جسمی و روحی جلوگیری می‌کنند (هیره‌شه، ۲۰۰۲: ۴۹). گردشگری آبگرم در زیرمجموعه گردشگری صحت و پیشگیرانه قرار می‌گیرد چراکه انگیزه اصلی سفر به مجتمع‌های آبگرم عبارت است از؛ بهبود فیزیکی، درمان‌های زیبایی، آرامش/استراحت و سرگرمی که به طور عمده گردشگر از روش‌های درمان و آرام بخشی با آب، از جمله، استخرهای مواد معدنی و یا حرارتی، اتاق‌های بخار و سونا استفاده می‌کند (اسمیت و پوچکو، ۲۰۰۹: ۱۶۳). همچنین یکی از مهم‌ترین عوامل در این گردشگری، بهره‌برداری از چشمه‌های آبگرم است که بنا بر تعریف، چشمه آب گرم؛ چشمه معدنی است که در طول سال دمای آب آن به‌طور طبیعی حداقل ۵ الی ۶ درجه بالاتر از دمای محیط اطراف باشد و در سرما و گرما می‌توان بخار آن را به وضوح دید (مشیری و فتح‌اللهی، ۱۳۸۸: ۵۹).

تفرجگاه‌ها: اجرای طرح‌های زیست محیطی، توسعه فضای سبز، ایجاد تفرجگاه‌ها و مراکز تفریحی برای گذران اوقات فراغت شهروندان در نقاط شهری و بین شهری دارای اهمیت است. طرح‌های یاد شده باید جوابگوی نیازهای رفاهی افراد جامعه شهری و روستاهای بین شهری بوده و در ایجاد شادابی روحی افراد موثر باشند. امروزه مفهوم شهرها بدون وجود تفرجگاه‌ها در اشکال گوناگون دیگر قابل تصور نیست و پیامدهای توسعه شهری و پیچیدگی‌های معضلات زیست محیطی،

شکل ۲: تفرجگاه‌های شهری و شهر پایدار (مأخذ: Chiesura, 2004)

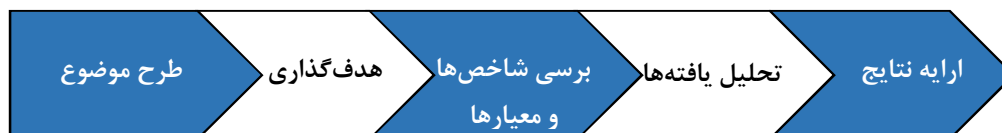
کارشناسان و متولیان گردشگری در محدوده مورد مطالعه هستند. حجم نمونه ۳۵ نفر (از جامعه متخصصان) تعیین شده است. مبنای اطلاعات اخذ شده از طریق طرح پرسش‌نامه و بازدید میدانی است و

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی است و گردآوری اطلاعات ترکیبی از روش‌های اسنادی و پیمایشی است. جامعه آماری گروه همگنی از مدیران،

۱۸۹) امتیازدهی و ارزیابی شده است. در نهایت، مقایسه‌ای بین ویژگی‌های عیار گردشگری و عیار بهره‌وری انجام و شدت استفاده از توان‌های موجود از نظر فضایی و زمانی تعیین شده است. در شکل ۳ فرایند پژوهش ارایه شده است.

با استفاده از تکنیک پراونگ قابلیت‌های گردشگری چشمه آبگرم تودلویه با توجه به شاخص‌های عیار گردشگری (میزان جذابیت‌های علمی، زیبایی ظاهری، اقتصادی و فرهنگی) و عیار بهره‌وری (برآورد میزان و کیفیت بهره‌وری از جاذبه‌ها) (پراونگ، ۲۰۰۵: ۱۹۶-

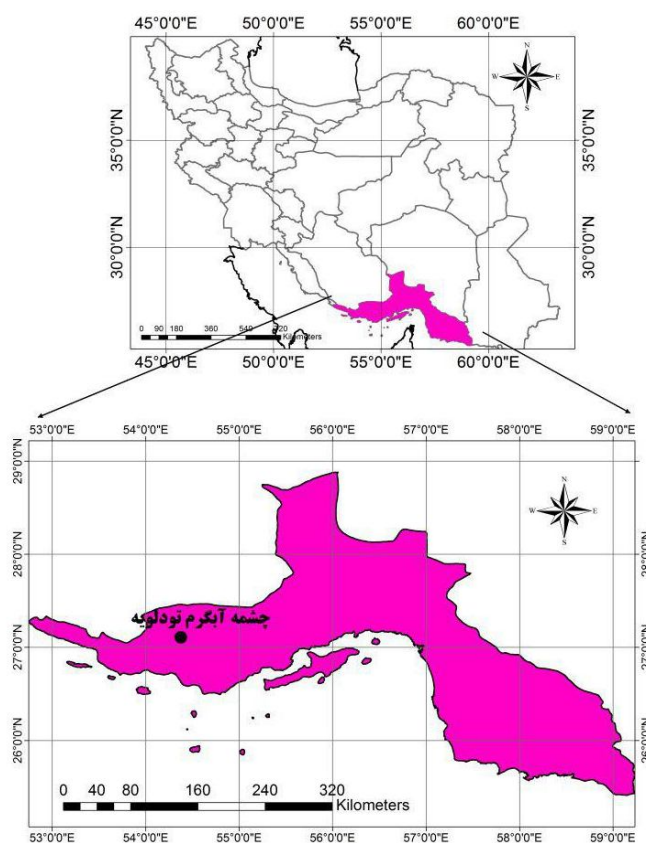

شکل ۳: فرایند انجام پژوهش

محدوده پژوهش

شرقی شهر بستک واقع شده است. از شمال به پاکوه و کوه پَرتو، از جنوب به رودخانه شور، از غرب به خور دهنگ و از شرق به گیچین و کوه آسیاب محدود می‌گردد.

تودلویه (تدرویه) روستای بزرگی از توابع بخش مرکزی شهرستان بستک در غرب استان هرمزگان در جنوب ایران است. دارای ۲۹۱۰ نفر جمعیت و بیش از ۵۰۰ خانوار است. این روستا در ۴۵ کیلومتری شمال

شکل ۴: محدوده پژوهش

شکل ۵: تصاویر از محدوده طبیعی و ساخت و ساز نامناسب در چشمه آبگرم تودلویه (مأخذ، نگارندگان، ۱۳۹۵)

تحلیل یافته‌ها

ارزیابی عیار گردشگری: ارزیابی عیار گردشگری به وسیله چهار معیار صورت می‌گیرد: ارزش زیباشناسی

ظاهری، ارزش علمی، ارزش فرهنگی و اقتصادی مکان که به صورت رابطه زیر بیان می‌شود:

عیار گردشگری = (زیبایی ظاهری + ارزش علمی +

ارزش فرهنگی + ارزش اقتصادی) / ۴

در رابطه فوق وزن هیچ کدام از جنبه‌های عیار گردشگری نسبت به دیگری بیشتر یا کمتر نیست زیرا دلیلی برای کم اهمیت یا پر اهمیت جلوه دادن هر معیار نسبت به دیگری وجود ندارد (مختاری، ۱۳۸۹: ۳۵).

- ارزیابی ارزش زیبایی شناسی ظاهری

ارزش زیبایی ظاهری، به جنبه‌های تماشایی و ذاتی یک مکان گردشگری بستگی دارد (جدول ۱). در محاسبه عیار زیبایی وزن‌دهی خاصی وجود ندارد، زیرا هیچ دلیل قابل قبولی که یک معیار ویژه اهمیت کمتری نسبت به سایر معیارها داشته باشد، وجود ندارد. محاسبه این معیار از طریق رابطه زیر انجام می‌شود:

ارزش زیبایی ظاهری = (امتیاز بند ۱ + امتیاز بند ۲

+ امتیاز بند ۳ + امتیاز بند ۴) / ۴

جدول ۱: معیارها و امتیازات ارزیابی ارزش زیبانشناسی ظاهری

معیارها/ امتیازات	۰	۰/۲۵	۰/۵	۰/۷۵	۱
۱- تعداد نقاط دیدنی	-	۱	۳ یا ۲	۴، ۵ یا ۶	بیش از ۶
تعداد نقاط قابل دسترس با پای پیاده، هر کدام از این نقاط فاصله شان از مکان گردشگری باید کمتر از ۱ کیلومتر باشد.					
۲- متوسط فاصله تا نقاط دیدنی برحسب متر	-	کمتر از ۵۰	بین ۵۰ و ۲۰۰	بین ۲۰۰ و ۵۰۰	بیش از ۵۰۰
کوتاه‌ترین فاصله بین هر کدام از نقاط دیدنی و مکان گردشگری تقسیم بر تعداد نقاط دیدنی مطرح در بند ۱.					
۳- مساحت	-	کوچک	متوسط	بزرگ	خیلی بزرگ
کل مساحت مکان گردشگری در نظر گرفته می‌شود. برای هر کدام از مکان‌ها (بخچال، غار و...) یک مقیاس کمی برحسب کیلومتر، براساس ارتباط با همه مکان‌های موجود در محدوده مورد مطالعه تعیین می‌شود.					
۴- ارتفاع	صفر	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
ارتفاع کل مکان در نظر گرفته می‌شود. برای هر کدام از مکان‌ها (بخچال، غار، جنگل و...) یک مقیاس کمی برحسب متر از ارتفاع در مقایسه با سایر مکان‌های موجود در محدوده مورد مطالعه، تعیین می‌شود.					

ارزیابی ارزش علمی: ارزش علمی براساس

فاکتورهای نظیر کمیایی طبیعی، جذابیت از نظر جغرافیای دیرینه، وضعیت مکان از لحاظ سطح حفاظت و ارزش اکولوژیکی یک مکان گردشگری

سنجیده می‌شود (جدول ۲). وزن دهی در این قسمت کاهش یافته است.

ارزش علمی: امتیاز بند ۱ + (امتیاز بند ۲ * ۰/۵) +

امتیاز بند ۳ + امتیاز بند ۴) / ۴ * ۳،۵

جدول ۲: معیارها و امتیازات برای ارزیابی ارزش علمی مکان گردشگری

معیارها/ امتیازات	۰	۰/۲۵	۰/۵	۰/۷۵	۱
۱- جذابیت از نظر جغرافیای دیرینه	-	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
این معیار براساس جذابیت مکان گردشگری از نظر جغرافیای دیرینه تعیین می‌شود، به طوری که آن مکان به‌عنوان شاهدهی بر بازسازی تحول مورفوکلیمایی در محدوده مورد مطالعه باشد. مطالعه تاریخی مکان نیز یک جذابیت بزرگتر به حساب می‌آید.					
۲- نادر بودن	بیش از ۷	بین ۵ تا ۷	بین ۳ تا ۴	بین ۱ تا ۲	بی نظیر
تعداد مکان‌های شاخص در محدوده مورد مطالعه. یک مکان کم نظیر ممکن است، به عنوان یک نمونه متفاوت از یک محیط مورفوکلیمایی مربوط به گذشته باشد.					
۳- وضعیت مکان	تخریب شده	به شدت تخریب شده	تخریب در حد متوسط	تخریب در حد ضعیف	تخریب نشده
امتیاز این بند براساس وجود مخاطرات طبیعی و انسانی محاسبه می‌شود. فاکتورهایی نظیر تغییرات انسانی و طبیعی و میزان حفاظت از مکان گردشگری، برای محاسبه این بند در نظر گرفته می‌شود.					
۴- جذابیت‌های اکولوژیکی	صفر	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
امتیاز این بند براساس معیارهایی نظیر: جذابیت به دلیل نادر بودن، تنوع گونه‌ها، فرایندهای دینامیک طبیعی (توانایی طبیعت در توسعه محیط) و وجود گونه‌های گیاهی و جانوری ویژه و منحصر به فرد در یک مکان گردشگری محاسبه می‌شود.					

ارزیابی ارزش فرهنگی: ارزش فرهنگی براساس عواملی نظیر وقوع رخدادهای هنری و جنبه‌های فرهنگی مرتبط با یک مکان گردشگری سنجیده

می‌شود (جدول ۳).
محاسبه ارزش فرهنگی: (امتیاز بند ۱ + امتیاز بند ۲ + امتیاز بند ۳) / (۴)

جدول ۳: معیارها و امتیازات برای ارزیابی ارزش فرهنگی مکان گردشگری

معیارها/امتیازات	۰	۰/۲۵	۰/۵	۰/۷۵	۱
۱- ارتباط تاریخی و فرهنگی	بدون ارتباط	ارتباط ضعیف	ارتباط متوسط	ارتباط زیاد	خیلی زیاد
میزان تعلق خاطر و اهمیت تاریخی و نمادین آن مکان برای اقشار جامعه. این معیار به وسیله جنبه‌های تاریخی و فرهنگی مکان گردشگری، بدون در نظر گرفتن آثار فیزیکی و ابنیه‌ها محاسبه می‌شود.					
۲- شواهد تاریخی	عدم وجود ابنیه	شواهد ضعیف	شواهد متوسط	شواهد زیاد	شواهد خیلی زیاد
وجود آثار تاریخی و باستان‌شناسی و یا بقایای به جا مانده از ابنیه‌های تاریخی در مکان گردشگری. کیفیت این آثار تاریخی در میزان امتیاز اخذ شده، نقش مثبتی دارد.					
۳- شواهد مذهبی و معنوی	صفر	آثار ضعیف	آثار متوسط	آثار زیاد	آثار خیلی زیاد
وجود آثار مذهبی و معنوی مرتبط با مکان گردشگری. این معیار، عقاید مردم را نیز در بر می‌گیرد.					
۴- رخدادهای فرهنگی-هنری	هرگز	-	بعضی مواقع	-	حداقل هرسال یکبار
در این قسمت، رخدادهای فرهنگی و هنری موجود در مکان گردشگری مد نظر قرار می‌گیرد. این رخداد ممکن است در همین مکان و یا در جای دیگری از منطقه مورد مطالعه اتفاق بیفتد. به رویدادهای کوتاه مدت امتیاز متوسط تعلق می‌گیرد.					

ارزیابی ارزش اقتصادی: ارزش اقتصادی براساس ویژگی‌های قابل بهره‌برداری و قابل استفاده مکان گردشگری در زمینه گردشگری محاسبه می‌شود

(جدول ۴).
محاسبه ارزش اقتصادی: (امتیاز بند ۱ + امتیاز بند ۲ + امتیاز بند ۳ + امتیاز بند ۴) / (۵)

جدول ۴: معیارها و امتیازات برای ارزیابی ارزش اقتصادی مکان گردشگری

معیارها/امتیازات	۰	۰/۲۵	۰/۵	۰/۷۵	۱
۱- قابلیت دسترسی	بیش از ۱ کیلومتر	کمتر از ۱ کیلومتر	از طریق جاده محلی	از طریق جاده منطقه‌ای	از طریق جاده ملی
میزان قابلیت دسترسی بستگی به میزان فاصله مکان گردشگری از مسیرهای اصلی ارتباطی و حمل و نقل دارد. در صورتی که دسترسی از طریق تله کابین و یا ترن صورت گیرد، مقیاس باید براساس آن تنظیم شود.					
۲- مخاطرات طبیعی	غیر قابل کنترل	کنترل نشده	کنترل ناقص	کنترل اختیاری	بدون خطر
محاسبه این قسمت بستگی به سطح مخاطرات تهدید کننده مکان گردشگری و سیاست‌های مدیریتی اعمال شده (افزایش سطح آگاهی، زیرساخت‌های حفاظتی و...) دارد. در این قسمت خطرات ناشی از عملکرد انسان به طور مستقیم مد نظر قرار نمی‌گیرد.					
۳- تعداد بازدیدکنندگان سالانه از منطقه	کمتر از ۱۰/۰۰۰ نفر	بین ۱۰ تا ۱۰۰/۰۰۰ نفر	بین ۱۰۰ تا ۵۰۰/۰۰۰ نفر	بین ۵۰۰ تا ۱ میلیون نفر	بیش از ۱ میلیون نفر
ارزیابی این قسمت بستگی به پتانسیل مکان گردشگری در جذب بازدیدکننده، به وسیله تعداد سالانه بازدید کنندگان از تفرجگاههای موجود در منطقه دارد. امتیاز اخذ شده برای مکان‌های مشابه در کل منطقه یکسان است.					
۴- سطح تمهیدات حفاظتی	کامل	محدود	-	نامحدود	عدم حفاظت
این قسمت براساس سطح حفاظت از مکان گردشگری محاسبه می‌شود. در این قسمت بهره‌وری اقتصادی با کاهش سطح حفاظت نسبت معکوس دارد.					
۵- سطح جذب گردشگر	-	محلی	منطقه‌ای	ملی	بین‌المللی
این قسمت متناسب با بند ۴ است، زیرا نبود حفاظت ممکن است برای بهره‌وری مکان در رابطه با جذب گردشگر برای مناطق مختلف، خسارات اقتصادی و توریستی ایجاد نماید.					

ارزیابی عیار بهره‌وری: به همان روشی که برای ارزیابی عیار گردشگری، معیارها و مقیاس‌های امتیازدهی تعیین شد، برای ارزیابی عیار بهره‌وری نیز استفاده می‌شود. عیار بهره‌وری شامل دو جزء اصلی

است: میزان بهره‌وری که با شاخص X و کیفیت بهره‌وری که با شاخص Y نشان داده می‌شود. ارتباط بین این دو عیار یعنی میزان و کیفیت بهره‌وری، شدت بهره‌وری (کم، متوسط و زیاد) را در مکان‌های

سایر معیارها وجود ندارد؛ بنابراین، معیارهای متفاوتی با مقیاس امتیاز دهی ویژه، برای ارزیابی اجزای اصلی عیار بهره‌وری استفاده می‌شود.

محاسبه کیفیت بهره‌وری:

$$(\text{امتیاز بند ۱} + \text{امتیاز بند ۲} + \text{امتیاز بند ۳} +$$

$$\text{امتیاز بند ۴}) / ۴$$

محاسبه میزان بهره‌وری:

$$(\text{امتیاز بند ۱} + \text{امتیاز بند ۲}) / ۲$$

محاسبه عیار بهره‌وری :

$$(\text{میزان بهره‌وری} + \text{کیفیت بهره‌وری}) / ۲$$

ژئومورفولوژیکی تعیین می‌کند. میزان بهره‌وری بیانگر کاربری فضایی و زمانی یک ژئومورفوسایت می‌باشد (جدول ۵)، در حالی که کیفیت بهره‌وری براساس همان چهار جزء تشکیل دهنده عیار گردشگری ارزیابی می‌شود (جدول ۶). ارزیابی میزان و کیفیت بهره‌وری مکان‌های گردشگری، در نهایت، می‌تواند شدت استفاده از پتانسیل‌های موجود در این مکان‌ها را از نظر فضایی و زمانی و همچنین میزان استفاده از آن‌ها را تعیین نماید (پرالونگ، ۲۰۰۵، ۱۹۲). در این قسمت نیز وزن‌دهی خاصی قائل نمی‌شویم؛ زیرا هیچ دلیل قابل قبولی برای برتری یک معیار ویژه نسبت به

جدول ۵: معیارها و مقیاس‌های امتیاز دهی برای ارزیابی میزان بهره‌وری

معیارها/ امتیازات	۰	۰/۲۵	۰/۵	۰/۷۵	۱
۱- مساحت مورد استفاده به هکتار	صفر	کمتر از ۱	بین ۱ و ۵	بین ۵ و ۱۰	بیش از ۱۰
امتیاز این قسمت براساس مساحت مورد استفاده برای بهره‌وری اقتصادی و توریستی محاسبه می‌شود. این مساحت ممکن است کل مکان و یا قسمتی از فضای مورد نظر را شامل شود.					
۲- تعداد زیرساخت‌ها	صفر	۱	بین ۲ و ۵	بین ۶ و ۱۰	بیش از ۱۰
برای ارزیابی این قسمت، تمامی زیرساخت‌های حمل و نقل، اطلاعاتی، اسکان، سوغاتی‌ها و بازدیدها در کل مساحت مورد استفاده مکان گردشگری در نظر گرفته می‌شود. مسیرهای پیاده‌رو در این قسمت به حساب نمی‌آیند.					

جدول ۶: معیارها و مقیاس‌های امتیاز دهی برای ارزیابی کیفیت بهره‌وری

معیارها/ امتیازات	۰	۰/۲۵	۰/۵	۰/۷۵	۱
۱- استفاده از زیبایی ظاهری	بدون تبلیغات بهینه	یک اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	یک اقدام حمایتی و معرفی تعدادی محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی چندین محصول
استفاده از ویژگی‌های زیبایی ظاهری مکان گردشگری، به وسیله آگهی‌های تبلیغاتی و یا اقدامات حمایتی متعدد (بروشورهای تبلیغاتی، بیلبردها، معرفی وب سایت‌ها و...) و معرفی چندین محصول (چشم‌اندازهای موجود در مکان).					
۲- استفاده از ارزش علمی	بدون هرگونه امکانات آموزشی	یک اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	یک اقدام حمایتی و معرفی تعدادی محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی چندین محصول
استفاده از جذابیت‌های علمی موجود در مکان مورد نظر، که از طریق اقدامات آموزشی و یا اقدامات متعدد حمایتی (نمایشگاه، تورهای راهنما، اعلامیه‌های آموزشی) و معرفی محصولات موجود در آن مکان ارزیابی می‌شود.					
۳- استفاده از ارزش فرهنگی	بدون هرگونه امکانات آموزشی	یک اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	یک اقدام حمایتی و معرفی تعدادی محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی یک محصول	چندین اقدام حمایتی و معرفی چندین محصول
استفاده از جذابیت‌های فرهنگی موجود در مکان گردشگری که به وسیله اقدامات آموزشی و یا اقدامات متعدد حمایتی (نمایشگاه، تورهای راهنما، اعلامیه‌های آموزشی) و معرفی محصولات موجود در آن مکان ارزیابی می‌شود.					
۴- استفاده از ارزش اقتصادی	بدون بازدیدکننده	کمتر از ۵۰۰۰ نفر	بین ۵۰۰۰ و ۲۰/۰۰۰ نفر	بین ۲۰ و ۱۰۰/۰۰۰ نفر	بیش از ۱۰۰/۰۰۰ نفر
استفاده از پتانسیل‌های اقتصادی بالقوه موجود در مکان، که از طریق تعداد بازدیدکنندگان سالانه محاسبه می‌شود. امتیازات به دست آمده بیانگر میزان سوددهی مکان نیست.					

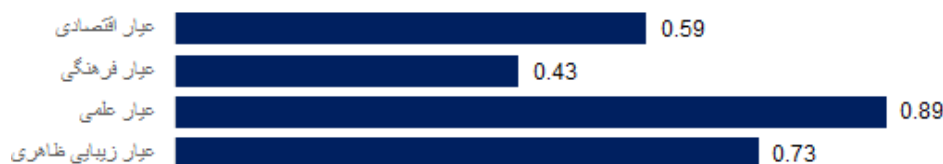
یافته‌های تحقیق

با استفاده از روش پرالونگ مقایسه بین عیار گردشگری و عیار بهره‌وری جاذبه گردشگری چشمه آبگرم تودلویه از لحاظ ارزش گردشگری انجام شد (جدول ۷). مقایسه مقادیر به دست آمده از اجزای عیار گردشگری حاکی است عیار زیبایی ۰/۷۳ درصد امتیاز، عیار علمی ۰/۸۹، عیار فرهنگی ۰/۴۳ و عیار اقتصادی ۰/۵۹ امتیازها را به خود اختصاص داده‌اند (شکل ۶). نتایج نشان می‌دهد علاوه بر امتیاز بالای عیار علمی و عیار زیبایی، از نظر عیار اقتصادی امتیاز مناسب به دست نیامده است و از نظر عیار اقتصادی

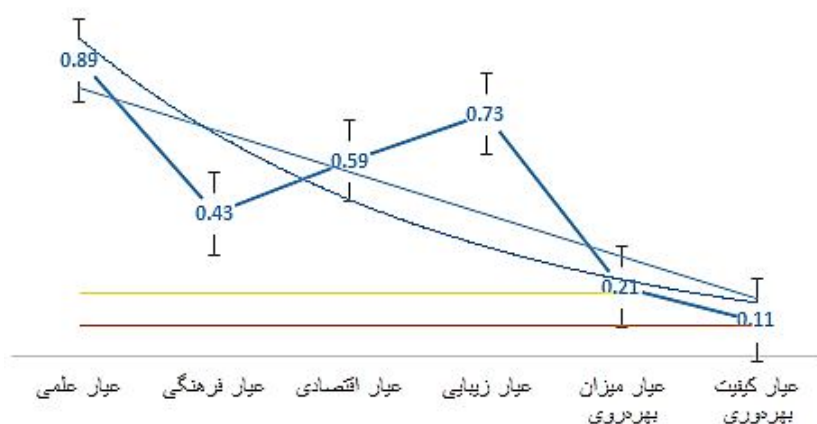
امتیاز محدوده پایین است و از توان‌های طبیعی و تفرجی چشمه آبگرم در جهت جذب گردشگر و درآمدزایی محلی فعالیت قابل توجه انجام نشده است (شکل ۷). میزان بهره‌وری و کیفیت بهره‌وری شدت استفاده از توان‌های موجود در تفرجگاه از نظر فضایی و زمانی و همچنین میزان استفاده از توان‌های موجود را تعیین می‌نماید. ارزیابی میزان و کیفیت بهره‌وری منطقه تفرجگاهی آبگرم تودلویه با امتیاز ۰/۲۱ و ۰/۱۱ نشان از جایگاه بسیار پایین زیرساخت‌های گردشگری محدوده مورد مطالعه در جهت جذب و نیز رضایت گردشگران از امکانات ارایه شده، است.

جدول ۷: نتایج ارزیابی عیار گردشگری و عیار بهره‌وری جاذبه‌های گردشگری قشم

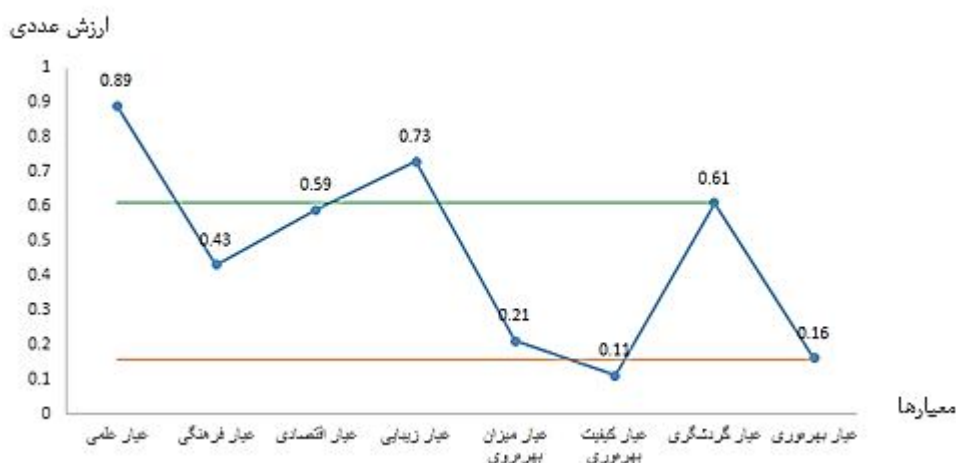
عیار	چشمه آبگرم تودلویه
عیار زیبایی ظاهری	۰/۷۳
عیار علمی	۰/۸۹
عیار فرهنگی	۰/۴۳
عیار اقتصادی	۰/۵۹
عیار گردشگری	۰/۶۱
عیار میزان بهره‌وری	۰/۲۱
عیار کیفیت بهره‌وری	۰/۱۱
عیار بهره‌وری	۰/۱۶ کم

شکل ۶: نمودار مقایسه‌ای معیارهای مورد بررسی در منطقه گردشگری تودلویه

شکل ۷: نمودار مقایسه‌ای معیارها با عیار میزان و کیفیت بهره‌وری در منطقه گردشگری تودلویه

شکل ۸: نمودار مقایسه‌ای عیار گردشگری با عیار بهره‌وری در منطقه گردشگری تودلویه

نتیجه‌گیری

انتخاب چشمه‌های آبگرم یکی از اولویت‌های گردشگران برای تخلیه استرس و تمدد اعصاب از کارهای روزمره است. اکثر چشمه‌های آبگرم در نقاط روستایی و پیرامون شهری قرار دارند. استان هرمزگان با توجه به موقعیت خاص اقلیمی و جغرافیایی و دارا بودن چشمه‌های آبگرم متعدد قابلیت مطرح شدن را به عنوان یکی از مناطق ویژه گردشگری سلامت دارد. بهره‌برداری از قابلیت‌های تفرجگاهی پیرامون شهرها نقش مهمی در گسترش گردشگری محلی به ویژه برای ساکنان شهرها و روستاهای مجاور و واقع در حوزه نفوذ ایفا می‌نماید. در این پژوهش با نشان دادن گوشه‌ای از جاذبه‌های گردشگری طبیعی روستای تودلویه، بخشی از توان‌های بومی و محلی منطقه در گسترش گردشگری طبیعی و سلامت نشان داده شد. چشم‌اندازهای گردشگری روستای تودلویه از ویژگی‌های زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی برخوردار است و در قالب گردشگری طبیعی و سلامت می‌توان جاذب گردشگران با اهداف موضوعاتی چون گردشگری سلامت به چشمه‌های آبگرم باشد. این امر در توانمندسازی اقتصاد خرد مناطق در ارتباط با توان‌های محلی حایز اهمیت است و حرکتی در جهت توزیع امکانات و خدمات در شهرهای کوچک و مناطق روستایی خواهد بود و با ایجاد شرایط اشتغال و درآمدزایی محلی نقش ویژه در

تثبیت جمعیت و جلوگیری از مهاجرت و خروج جمعیت به سمت مراکز شهری بزرگتر ایجاد خواهد نمود. در این پژوهش برای سنجش توان چشمه آبگرم تودلویه در جذب گردشگر سلامت و نیز توسعه گونه‌های مختلف گردشگری مبتنی بر طبیعت، معیارهای عیار گردشگری و عیار بهره‌وری مورد ارزیابی کارشناسان و متولیان امر قرار گرفت. نتایج ضعف بسیار در عیار بهره‌وری از توان‌های محلی را نشان می‌دهد که باید مورد توجه مسئولان و برنامه‌ریزان قرار گیرد. بدون شک آمایش فضای گردشگری محلی نیاز به الزاماتی چون منابع طبیعی و انسانی، زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری دارد تا از توان‌ها در جهت شکوفایی محیط محلی بهره مناسب برده شود. چشمه آبگرم تودلویه در پیرامون شهر بستک توان بالقوه برای تبدیل شدن به کانون جذب گردشگر سلامت را داراست اما از نظر زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری نیازمند توجه بیشتر است.

پیشنهادها

برای دستیابی به جایگاه قابل قبول در عرصه گردشگری سلامت با تأکید بر چشمه آبگرم تودلویه و نیز ایجاد تفرجگاههای تفریحی پیرامون شهری توجه به موارد ذیل حایز اهمیت است:

۶. شیخ الاسلامی، نازنین، رضاییان، محسن، بهسون، مریم و تقوی‌پور، مونا. ۱۳۸۶. آگاهی و نگرش پزشکان و پرستاران و دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان در مورد توریسم پزشکی در سال ۱۳۸۶، مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران، سال ۵، شماره ۴: ۳۶-۳۱.
۷. علیزاده‌ثانی، محسن، فراهانی، بنفشه و احمدی‌خطیر، طاهره. ۱۳۹۳. عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در چشمه‌های آبگرم استان مازندران (مطالعه موردی: چشمه‌های آبگرم رامسر و لاریج)، نشریه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال سوم، شماره ۱۱، صص ۳۳-۵۲.
۸. غفوری، محمدرضا. ۱۳۶۶. شناخت آب معدنی و چشمه‌های معدنی ایران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران، ۵۵۷ ص.
۹. قادری، زاهد. ۱۳۸۳. اصول و برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، جلد اول، تهران، ۱۵۳ ص.
۱۰. کاووسی کلاشمی، محمد، شهبازی، حبیب و ملکیان، آرش. ۱۳۸۸. برآورد ارزش تفریحی تفرجگاه‌ها با استفاده از روش دو مرحله‌ای هم‌کمن، مطالعه‌ی موردی: بوستان محتشم شهر رشت، فصلنامه تحقیقات اقتصاد کشاورزی، صص ۱۴۹-۱۳۷.
۱۱. کویان‌پور، کامیار، اسماعیلی‌ساری، عباس. ۱۳۸۱. ارزش‌گذاری اقتصادی (تفرجی) پارک جنگلی سی‌سنگان، مجله پژوهش و سازندگی، شماره ۷ و ۸، صص ۱۱۸-۹۲.
۱۲. کردوانی، پرویز. ۱۳۷۴. منابع و مسایل آب ایران، انتشارات دانشگاه تهران، جلد اول، چاپ چهارم، تهران، ۵۵۷ ص.
۱۳. گل‌شیری‌اصفهانی، زهرا، رکن‌الدین‌افتخاری، محمدرضا و پورطاهری، مهدی. ۱۳۹۳. تبیین چرخه الگوی توسعه گردشگری سلامت در مناطق روستایی ایران (با تأکید بر چشمه‌های آبگرم)، نشریه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال سوم، شماره ۱۱، صص ۱۱-۳۲.
۱۴. محلاتی، صلاح‌الدین. ۱۳۸۰. درآمدی بر جهانگردی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ اول، تهران، ۳۱۸ ص.
۱۵. محمودی، بیت‌اله، دانه‌کار، افشین. ۱۳۸۶. ارزیابی تقاضای تفرجی در مناطق تفرجگاهی طبیعی ایران، نشریه مسافران، شماره ۴۰، صص ۵۶-۳۸.
۱۶. مختاری، داود. ۱۳۸۹. ارزیابی توانمندی اکوتوریستی مکان‌های ژئومورفیکی حوضه‌ی آبریز آسیاب خرابه در
- استفاده از توان‌های بالقوه محلی در ایجاد تنوع فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال‌زایی بومی و درآمدزایی محلی؛
- جلب مشارکت مردم محلی در جهت بهره‌برداری از توان‌های محلی و جلوگیری از مهاجرت جمعیت؛
- جلب مشارکت بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ارتباطی، اقامتی و خدماتی؛
- ایجاد پلاژهای بهداشتی جهت استفاده مراجعه‌کنندگان از آبگرم به صورت زنانه و مردانه؛
- فضاسازی و طراحی مناسب زیرساخت‌های گردشگری سلامت متناسب با چشمه آبگرم؛
- طراحی منظر در محدوده مورد مطالعه و خلق فضاهای جذاب برای گردشگران؛
- تهیه بوروشورهای تبلیغاتی معرفی جاذبه‌های گردشگری سلامت در محدوده مورد مطالعه.

منابع

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی. ۱۳۸۶. چشمه‌های آب معدنی و گستره فضایی آن در ایران، تحقیقات منابع آب ایران، سال ۳، شماره ۲: ۷۰-۶۶.
۲. تندیس، محسن، سرایی، محمدحسین، کمائی‌زاده، یعقوب و محمدجواد خوش‌چهره. ۱۳۹۵. تحلیل استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم پایدار در تفرجگاه‌های پیرامون شهری با استفاده از رهیافت تلفیقی (SWOT-ANP) مطالعه موردی: تفرجگاه دره کنگ، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۶، شماره ۲۲: ۹۱-۱۰۸.
۳. حنیفه‌زاده اصل، شاهین، قربانی، محمدعلی و جباری خامنه‌ای، حسین. ۱۳۹۴. بررسی و تعیین روند تغییرات پارامترهای کمی و کیفی چشمه‌های آبگرم معدنی شهر توریستی سرعین با استفاده از آزمون ناپارامتری من-کندال، مجله جغرافیا و توسعه، سال سیزدهم، شماره ۴۱، صص ۶۵-۸۶.
۴. رضوانی، علی اصغر. ۱۳۷۷. جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ سوم، تهران، ۲۲۵ ص.
۵. رنجبریان، بهرام، زاهدی، محمد. ۱۳۸۴. شناخت گردشگری، انتشارات چهارباغ، چاپ اول، اصفهان، ۲۲۴ ص.

- Bournemouth University, United Kingdom, 3(1): 45-78.
27. Katsoni Vicky, Ioannis Sarantopoulos, Mary Geitona. 2014. A Supply Side Investigation of Medical tourism and ICT Use in Greece Procedia, Social and Behavioral Sciences, 148: 370-377.
  28. Kent, M., Newnham, R. and Essen, S. 2002. Tourism and sustainable water supply, Mallorca: a geographical analysis, Elsevier, Applied geography 22.
  29. Lovata, T.R. 2011. Archaeology as Built for the Tourists: The Anasazi Cliff Dwellings of Manitou Springs, Colorado, International Journal of Historical Archaeology, DOI: 10.1007/s10761-011-0136-z.
  30. Loverseed, H. 1998. Health and Spa Tourism in North America, Travel and Tourism Analyst, 1: 46-61.
  31. McNeil, K. R. and Ragins, E. J. 2005. Staying in the spa marketing game: trends, challenges, strategies and techniques, Journal of Vacation Marketing.
  32. Migoñ, P. 2016. Interpreting Geoheritage at New Zealand's Geothermal Tourist Sites—Systematic Explanation Versus Storytelling, Geoheritage, p 1-13, DOI: 10.1007/s12371-016-0185-0
  33. Nahrstedt, W. 2008. From medical wellness to cultural wellness: New challenges for leisure studies and tourism policies, Keynote Speech.
  34. Pralong, J.P. 2005. A method for assessing the tourist potential and use of geomorphological sites, Geomorphologie: Relife, Processus, Environnement, 3: 189-196.
  35. Rätz, T. 2009. Case Study 12 – Hot springs in Japanese domestic and international tourism, Health and Wellness Tourism, Pages 345-349.
  36. Smith, M. and Puczkó, L. 2009. Health and Wellness Tourism, Oxford, Butterworth Heinemann.
  37. Stevens and Associates. 2008. Well-being in Leisure & Tourism, View Markting.
  38. www.lawoffice.mohme.gov.ir
  39. www.tourism science.ir
- شمال غرب ایران به روش پرالونگ (Pralong) مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۱۸، تابستان، ص ۵۳-۲۷.
۱۷. مشیری، سیدرحیم، فتح‌الهی، فرششته. ۱۳۸۸. چشمه‌های آبگرم، توانمندی شهر رامسر در عرصه توریسم درمانی، فصلنامه علمی و پژوهشی جغرافیا، سال ۳، شماره ۱۱: ۷۶-۵۷.
  ۱۸. موحد، علی، امان‌پور، سعید و زارعی، رضا. ۱۳۹۱. ارزیابی تفرجگاه‌های گردشگری پیرامون کلان شهرها با استفاده از تلفیق مدل SWOT و AHP؛ مطالعه موردی تفرجگاه گردشگری مال آقا، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال چهارم، شماره پانزدهم، صص ۵۳-۷۴.
  ۱۹. نهرلی، داود و رضایی، سحر. ۱۳۷۵. بررسی و معرفی ظرفیت برد تفرجگاه، مجله محیط شناسی، شماره ۲۹، صص ۴۷-۶۶.
  ۲۰. وارثی، حمیدرضا و فتحی، عفت. ۱۳۸۷. برنامه ریزی توریسم درمانی در محدوده‌ی چشمه‌های آب معدنی و آب گرم استان اصفهان، مجله‌ی تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۳، شماره ۹۰: ۶۴-۳۹.
21. Bernstein, C., Kenett, R., Epstein, V. and Eshel, A. 2016. Dead Sea medical tourism: an allergological point of view *Aerobiologia*, *Aerobiologia*, pp 1-10
  22. Carrera, P., Bridges, J. 2008. Health and medical tourism: What they mean and imply for health care systems? In: Merz F, editor. New York: Hanser Verlag.
  23. Chen, H., Liu, H. and Chang, F. 2013. Essential customer service factors and the segmentation of older visitors within wellness tourism based on hot springs hotels, *International Journal of Hospitality Management*, 35: 122-132.
  24. Deng, W. 2007. Using a revised importance-performance analysis approach: The case of Taiwanese hot springs tourism, *Tourism Management*, 28 (5): 1274-1284.
  25. Erdeli, G., Dinca, I., Gheorghilaş, A. and Surugiu, C. 2011. Romanian Spa Tourism: A Communist Paradigm in a Post Communist Era, *Human Geographies*, 5.2, 41-56.
  26. Harahsheh, S. S. 2002. Curative tourism in Jordan and its potential development,

and Management Science VI, Volume 209 of the series Lecture Notes in Electrical Engineering, pp 339-346.

40.Zou, F. and Hu, Z. 2013. Study on Development of Lushan Hot Spring Health Tourism Products, Informatics

